

of specialists is specified. The approaches of professional competence are determined. **Research methods.** The study of the peculiarities of professional activity makes it possible to solve various scientific and practical tasks, namely: professional selection, professional consultation, designing of new types of activity, professional development, creation of models of specialists of a certain branch, and the development of new forms and methods for training skilled personnel, methods of formation on this basis. their professional competence. The process of forming the professional competence of a future psychologist (special, clinical) should be considered in close connection with the analysis of his professional activity, since the peculiarities of activity are translated into the educational process, in determining the degree of significance of a discipline and the number of hours for it in the structure of the curriculum. Competent approach in higher education is aimed at the comprehensive development and preparation of the student for his professional activity not only as a competent specialist but also as a highly educated person and involves the ability to continuous self-improvement, self-education, creative decision-making and the development of humanistic values.

The following methods were used to achieve the set goal and defined tasks: theoretical analysis, comparative analysis, comparison of the elaborated psychological and pedagogical literature of professional competence.

The result of the study is defined concepts and approaches that can be used in solving the tasks of competence and the formation of the personality of the future psychologist within his professional training.

Keywords: approach, competent approach, competence, concept, professional competence

Стаття надійшла до редколегії 05.03.2019 р.

УДК 378:94(477)«19»

ВИЗНАЧАЛЬНІСТЬ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКОВИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Жанна Ковальчук,

аспірант кафедри логопедії та логопсихології факультету спеціальної та інклюзивної освіти, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна, zhanna1508@meta.ua

DOI: <https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-01-86-94>

Об'єктивна оцінка, творче осмислення та ґрунтовне вивчення наукових надбань минулого ефективно сприяє реформуванню сучасної вітчизняної спеціальної освіти.

Метою статті є аналіз основних напрямків розвитку теоретичних основ спеціальної освіти та логопедії зокрема на теренах України у другій половині ХХ століття.

Зроблено акцент на потребі критичного аналізу історико-педагогічних умов розвитку логопедії як науки в Україні як певного досвіду для творчого осмислення в ході сучасної модернізації спеціальної освіти в нинішній соціально-економічній, суспільно-політичній і культурологічній ситуації.

Для вирішення поставлених завдань у процесі роботи використовувалися такі **методи дослідження:** теоретичні – аналіз та синтез опрацьованої педагогічної, історичної літератури та архівних джерел з досліджуваної проблеми

У **результаті** аналізу проблеми було виявлено значимість внеску закладів вищої освіти на інших наукових установах України, що здійснювали наукову діяльність в галузі спеціальної освіти у розвиток її теорії та практики.

Ключові слова: спеціальна освіта, наукова діяльність, наукові установи.

Вступ. З-поміж інших пріоритетних напрямків розвитку вищої освіти в Україні чільне місце займає поєднання навчання з науковими дослідженнями, що визначено у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Законі України «Про вищу освіту» (2014), Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2014), наголошено у положеннях Концепції Державної програми розвитку освіти України та інших державних документах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Розробкою питання історії становлення та розвитку теоретичних засад спеціальної освіти в Україні займалися ряд вітчизняних

науковців, серед яких Т.Л. Берник, В.І. Бондар, В.А. Гладуш, І.Г. Єременко, В.В. Золотоверх, Н.О. Климко, О.В. Козинець, С.І. Корнєв, Є.Ю. Линдіна, С.П. Миронова, Л.К. Одинченко, О.М. Потапенко, В.М. Синьов, М.О. Супрун, О.М. Таранченко, С.В. Федоренко, В.М. Шевченко, О.Е. Шевченко, М.К. Шеремет та ін. У їх дослідженнях розглядаються питання становлення та реформування системи навчання та виховання дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку, вагома увага приділяється підготовці та перепідготовці спеціальних педагогічних кадрів та дослідженню особистісних та наукових внесків попередників, які присвятили свою діяльність розбудові спеціальної освіти в Україні.

У контексті вищезазначеного **метою нашої статті** є вивчення, систематизація та об'єктивна оцінка визначальності наукової діяльності закладів вищої освіти та інших наукових установ України.

Матеріал дослідження. Найважливішою складовою класичної моделі університету є орієнтація саме на фундаментальну науку. Сучасні освітні концепції, такі, як Болонська, Лісабонська та ін., носять ненасильницький, лояльний характер та враховують національні особливості та традиції окремих країн та культур. Їх основна ідея розкривається в розумінні неможливості стандартизації та уніфікації освіти. А педагогічна освіта, особливо така її галузь, як спеціальна освіта, відрізняється високоорганізованою симбіотичністю знань та педагогічного таланту.

Постійна та систематична модернізація діяльності вищої школи зобов'язує здійснювати пошук зразків найкращого наукового та педагогічного потенціалу діяльності закладів вищої освіти (далі ЗВО) та ефективних інструментів їх досягнення. Тому важливим для нашого дослідження є визначальність наукової діяльності професорсько-викладацького складу в системі вищих навчальних закладів та наукових установ. [1]

З прийняттям Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) значно активізувався процес формування, розвитку та функціонування ЗВО, зокрема і тих, що здійснюють фахову підготовку логопедів в Україні та забезпечують науково-методичний супровід даного процесу, як конкурентоспроможного освітнього та наукового простору [6, с.24], до чого значно спонукало передбачене зазначеним вище Законом право ЗВО, який носить статус дослідницького, отримувати базове фінансування за бюджетною програмою на впровадження наукової діяльності обсягом не менш як 25% коштів, що передбачаються на його утримання, для проведення наукових досліджень, підтримки і розвитку матеріально-технічної бази; формування на конкурсних засадах фундаментальних і прикладних досліджень, науково-технічних розробок і самостійного затвердження річного тематичного плану; формування на своїй базі інноваційних структурних одиниць різних типів, які здійснюють діяльність наукового спрямування тощо. Вище зазначене, в свою чергу, спонукає ЗВО до постійного безперервного самовдосконалення, активізації наукової діяльності науково-педагогічних працівників та студентів. [6]

Наукова діяльність у закладах вищої освіти, що здійснюють навчальну та наукову діяльність в галузі спеціальної освіти, має свої певні специфічні особливості в організації, змісті та результатах – це забезпечення фундаментальних, експериментальних досліджень та прикладних науково-технічних розробок, що мають важливе значення на освітянській ниві; підготовка кадрів вищої кваліфікації; забезпечення зв'язку науково-дослідної роботи з навчально-виховним процесом ЗВО, спеціальних та інклюзивних шкіл та дошкільних установ; впровадження наукових досягнень у практику вищої школи з підготовки фахівців спеціальної освіти (за нозологіями); обов'язкове залучення студентів до науково-дослідної роботи.

Протягом означеного історичного періоду формування провідної науковій ідеї та організація наукової роботи на факультетах спеціальної освіти ЗВО здійснювалися ректорами, вченими радами та кафедрами і підпорядковувалися директивам п'ятирічних планів розвитку народного господарства, які приймалися на з'їздах керівних політичних

органів, річних планів закладів вищої освіти з науково-дослідницької роботи тощо. Слід також зазначити, що вся робота кафедр, які того часу здійснювали наукову діяльність в галузі спеціальної освіти та логопедії зокрема, вимушено підпорядковувалась ідеям директив керівних органів влади, що часто могли носити частково деструктивний характер, серед яких постанови «Про стан і заходи подальшого розвитку педагогічної науки в Українській РСР» (1959 р.), «Про заходи щодо поліпшення наукових та науково-педагогічних кадрів», «Про поліпшення вивчення іноземних мов» (1961 р.), «Про заходи щодо подальшого поліпшення добору і підготовки наукових кадрів» (1962р.), «Про поліпшення підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів» (1967 р.), «Про заходи щодо подальшого вдосконалення вищої освіти» (1972 р.), «Про роботу педагогічних інститутів» (1972 р.), «Основні напрямки перебудови вищої і середньої спеціальної освіти в країні», «Координаційний план НДР з комплексних проблем вищої і середньої спеціальної освіти на 1987-1990 рр.», а також наказам та розпорядженням Міністерства освіти СРСР і Міністерства освіти Української РСР таким, як «Про хід виконання постанови «Про стан і заходи подальшого розвитку педагогічної науки в Українській РСР», «Про підсумки науково-дослідної роботи педагогічних інститутів УРСР» та ін. [6]

На початку ХХ століття педагогічна наука різних країн характеризувалась різноманіттям інноваційних ідей та наукових шкіл, які були тісно пов'язані з ідеєю цілісного дослідження особистості дитини в навчально-виховному процесі. А на території України, до здобуття нею незалежності (1991 рік), наукова робота в галузі логопедії велася на базі КДПІ імені О.М. Горького та Слов'янського державного педагогічного інституту. У цих закладах вищої освіти започатковано ґрунтовні наукові розробки, які лягли в основу сучасних наукових та практичних знань про порушення мовлення у дітей та дорослих та варті подальшого розгляду.

З огляду на те, що тривалий час порушення мовлення розглядалися через призму інших вад психофізичного розвитку дитини (порушення інтелекту, слуху) та не було виділено окремої структурної одиниці в складі вищих навчальних закладів, науково-педагогічні працівники якої займалися б виключно питаннями діагностики та корекції мовленнєвих порушень за умови збереження решти психофізичних функцій людини, значна кількість наукових досліджень, що висвітлювали питання порушень мовлення, об'єднували в собі та враховували особливості порушеного розвитку, зумовлені іншими вадами.

У зв'язку висуненням низки завдань перед загальноосвітніми та спеціальними школами України (початок 1960-х рр. – реалізація вимог Закону про зв'язок навчання з життям; кінець 1960-х – початок 1970-х рр. – перехід на нові навчальні плани і програми; 1984 р. – запровадження 11-річної загальноосвітньої школи та початок навчання з брічного віку тощо) та чіткими державними вимогами щодо їх реалізації, перед педагогічними інститутами постали нові задачі щодо науково-методичного забезпечення реалізації вищезазначених реформаційних процесів та підвищення професійної кваліфікації педагогічних працівників освітніх закладів, зокрема і спеціалістів, які працюють з дітьми з порушеннями мовлення.

Результати дослідження. З огляду на вищезазначені факти, на КДПІ імені О.М. Горького наказом Міністерства освіти УРСР від 4 січня 1964 року «Про перепідготовку вчителів деяких категорій на довгострокових курсах при педагогічних інститутах і педагогічних училищах» було покладено обов'язки з перепідготовки логопедів, загальною кількістю 50 осіб. Основним завданням, яке ставило Міністерство освіти перед педагогічними інститутами щодо перепідготовки спеціалістів було підвищення та удосконалення науково-теоретичного рівня спеціалістів, які працюють в спеціальних та загальноосвітніх навчальних закладах. [9] Подібні накази виходили з частотою приблизно один раз на рік і тим самим поклали на ЗВО, що готували спеціалістів в галузі спеціальної освіти та логопедії зокрема, завдання з постійної та глибокої розробки наукової

теми підвищення кваліфікації професійних кадрів в галузі спеціальної освіти. Крім того, науково-педагогічними працівниками ЗВО регулярно здійснювалась апробація фундаментальних і прикладних досліджень в галузі спеціальної освіти серед науковців та освітян – вони виступали з доповідями про результати своїх експериментальних досліджень на науково-практичних конференціях, семінарах-практикумах, проводили лекції на курсах підвищення кваліфікації, цим самим розширюючи та примножуючи науковий багаж та фаховий рівень працівників спеціальних шкіл.

Протягом 1960-1970 років педагогічний колектив кафедри сурдопедагогіки та логопедії КДПІ імені О.М. Горького працював над розробкою питань особливостей розвитку фонематичного сприймання та шляхів поетапного подолання порушень фонематичних процесів в учнів допоміжної школи; виправленням порушень вимови в учнів молодшого шкільного віку; формування вимови в учнів допоміжних шкіл; розроблялась загальна тема «Підвищення ефективності логопедичної роботи». [3]

У 1966 р. на базі факультету дошкільної педагогіки Слов'янського державного педагогічного інституту (СДПІ) було створено відділення дефектології та здійснено перший набір 50 студентів-дефектологів. Тоді ж розробкою теоретичних питань спеціальної освіти почав займатися і науково-педагогічний колектив вищезазначеного закладу.

Одним із основних завдань відділення дефектології СДПІ (тогочасна термінологія) було формування потужного професорсько-викладацького складу з ґрунтовною педагогічною та науковою підготовкою. До роботи в СДПІ запросили кращих фахівців у галузі спеціальної освіти, які з ентузіазмом робили перші кроки в підготовці висококваліфікованих спеціалістів вищезазначеного профілю та займалися розробкою наукових проблем корекції психофізичних порушень у дітей та особливостями їх навчання і виховання.

Колективом молодих педагогів та починаючих науковців новоствореного відділення дефектології була активізована організаційно-методична робота, зокрема, придбано необхідну наукову літературу з проблем спеціальної освіти, розроблено навчальні плани, програми тощо. Навчально-методична та матеріально-технічна база, яку створювали протягом двох років, дозволила відкрити в 1968 р. дефектологічний факультет як самостійну навчальну та наукову структурну одиницю СДПІ. [7]

Також, протягом 1970-1980-х рр., науковці профільних кафедр КДПІ імені О.М. Горького та СДПІ працювали над розробкою проблем виявлення недорікуватості у дітей дошкільного віку і шляхів її подолання, психолого-педагогічних основ корекції порушень граматичної будови мовлення у дітей тощо. [4, с. 150]

Варто зазначити, що в середині 70-х – на початку 80-х років значно зростає дослідницька діяльність випускників дефектологічних факультетів СДПІ, КДПІ імені М.Горького та інших ЗВО, практичних працівників спеціальних освітніх закладів, більшість з яких згодом під керівництвом видатних російських та українських вчених успішно підготувала і захистила дисертаційні дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Серед них – В.А. Турський, В.О. Липа, Л.Л. Логвінова, Л.А. Співак, В.А. Ковальчук, С.В. Сарнацький, Н.В. Тарасенко, А.І. Капустін та ін. [7]

Протягом 1980-1990-х років наукові дослідження в галузі логопедії у ЗВО України були спрямовані на розробку та науково-методичне обґрунтування змісту і методів роботи в школі для дітей з порушеннями мовлення, визначення особливостей корекційної роботи з усунення різних форм мовленнєвих порушень, розробку спеціальних методів і засобів подолання мовленнєвих порушень у дітей в процесі шкільного навчання та виховання; пошук найбільш ефективних форм надання логопедичної допомоги вихованцям дитячих садків і учням масових шкіл у подоланні порушень мовлення. [4, с. 152]

Паралельно з навчальною та науковою діяльністю, яка велася на базі ЗВО, що працювали на ниві спеціальної освіти України, в післявоєнні роки, з метою забезпечення

успішності функціонування спеціальних навчальних закладів Наркомосвіти УРСР наказом № 39 від 22 лютого 1944 року відновив роботу у м. Києві Науково-дослідного інституту дефектології (у подальшому НДІ дефектології) та поклав на нього керівництво школами для «дефективного дитинства», створення підручників та підготовку відповідних спеціалістів для цих шкіл. [5]

Протягом 1945 року НДІ дефектології займався вивченням проблем навчання глухих, сліпих і розумово відсталих дітей, «дефектів мови дітей» та інвалідів війни і перепідготовкою та підготовкою спеціальних кадрів для роботи з ними [10].

Протягом 1945 року науковий колектив НДІ дефектології розробляв і передавав на апробацію до спеціальних навчальних закладів програми для шкіл глухонімих та програми для допоміжних шкіл з усіх предметів, програми з праці в молодших класах і професійної підготовки в старших класах спеціальних шкіл різних шкіл (за нозологіями), програми з мови для шкіл осліплених інвалідів ВВВ, програми для глухонімих підлітків 2- і 4-річного навчання, програми для шкіл дорослих глухонімих, програми для глибоко розумово відсталених дітей допоміжної школи. [8]

Співробітники НДІ дефектології активного поширювали свої наукові доробки через профільні друковані періодичні видання. Так, силами НДІ за період 1945-1947 років було підготовлено до друку та видано дев'ятнадцять збірок «Вісник дефектології», тринадцять збірок науково-методичних матеріалів, шість збірок про стан успішності в спецшколах. Окрім того, науковими співробітниками НДІ дефектології було написано тринадцять підручників для учнів спеціальних шкіл: для допоміжних шкіл п'ять підручників - автор О.М. Смалюга; для шкіл глухонімих шість підручників – автор Н.Г. Гуслистий; для шкіл сліпих два підручники (букварі) - автор Н.Г. Мельников. Інститутом надруковано програми для шкіл глухонімих дітей, глухонімих підлітків та для дітей і підлітків допоміжних шкіл. Відповідно до постанови ЦК КП(б)У «Про допомогу інвалідам Вітчизняної війни» Інститутом дефектології було організовано педагогічну роботу з інвалідами, які втратили слух і зір.[8]

Надавалася методично-організаційна допомога школам для сліпих інвалідів Великої Вітчизняної війни, які готували їх до вступу до ЗВО; організовувалися гуртки для інвалідів з порушеннями слуху для навчання їх читанню з губ. Силами науковців НДІ дефектології було виготовлено і надруковано буквар для осліплених інвалідів, брошуру «На допомогу інвалідам Вітчизняної війни», статті «Трудовлаштування і професії для осліплених» та «Методи роботи з відновлення мови у інвалідів, що загубили мову від контузії». Працівники Інституту надавали консультації щодо відновлення мовлення контужених, котрі перебували у госпіталах.

Науково-дослідний інститут дефектології у 1948/1949 навчальному році продовжував розробляти важливу галузь навчання та виховання дітей з порушеннями зору, слуху, мовлення і інтелекту. НДІ дефектології проводив наукові дослідження психічних і фізичних особливостей сліпих, глухонімих, розумово відсталених дітей, дітей з афазіями, алаліями та дітей-логопатів. Удосконалював методи навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку, узагальнював і популяризував кращий досвід передових спеціальних шкіл і кращих спеціальних педагогів УРСР. Також брав участь у січневих учительських нарадах, які проходили кожного року. Опрацьовував питання історії, теорії та практики роботи спеціальних шкіл УРСР, складав нові і удосконалював наявні навчальні плани, програми, підручники та посібники для спеціальних шкіл [11].

Протягом 1949 році Науково-дослідний інститут дефектології підготував до друку сім методичних робіт, серед яких «Збірник з досвіду роботи глухонімих», «Наочність у викладанні арифметики у допоміжних школах», «Про читання в школах глухонімих», «Ідейно-політичне виховання на уроках історії в спеціальній школі», «Складання педагогічної характеристики у школі сліпих», «Предметні уроки у школах глухонімих», «Розв'язування арифметичних задач у школах глухонімих» [8].

Щодо підготовки наукових кадрів через аспірантуру в Україні у перші повоєнні роки, то у 1950/1951 н.р. НДІ дефектології налічував три аспіранти зі спеціальностей - сурдопедагогіка, тифлопедагогіка та олігофренопедагогіка. В цьому ж році до друкарні було надіслано два підручники для спеціальних шкіл під назвами «Збірник з досвіду роботи спеціальних шкіл» та «На допомогу батькам дітей з розладами мови». [12]

У своєму дослідженні О.М. Потапенко доходить висновку, що Науково-дослідний інститут дефектології став одним із перших закладів, який займався теорією і практикою спеціальної освіти в Україні у перші післявоєнні роки .

Уже в 1954 році НДІ дефектології було реорганізовано та відкрито відділ дефектології при НДІ педагогіки УРСР, а з 1955 року у його складі почав функціонувати і відділ логопедії (з 1959 р. реорганізовано в лабораторію логопедії) [4, с. 136] Активна науково-методична діяльність на базі лабораторії логопедії НДІ педагогіки УРСР розгорнулася з 1960-х рр. Перші наукові праці співробітників лабораторії були присвячені проблемі заїкання у дітей дошкільного і шкільного віку та розкривали загальний досвід логопедичної роботи з подолання порушень мовлення.

Теоретичне і практичне значення наукових досліджень, проведених вченими лабораторії логопедії протягом 1970-1980 рр. заключалося в тому, що вони дали змогу визначити мовленнєві недоліки, які проявлялися в учнів шкіл для дітей з ТПМ під час уроків та на цій основі було розроблено ефективні засоби їх подолання.

Певний ступінь єдності теорії і практики логопедії забезпечувало те, що базою для формування прикладних теоретичних доробок працівників лабораторії логопедії НДІ педагогіки УРСР слугувала школа-інтернат для дітей з тяжкими розладами мовлення №7 міста Києва [4, с. 171]. Також слід зазначити, що під час початку активного формування мережі спеціальних загальноосвітніх шкіл для дітей з ТПМ співробітниками лабораторії логопедії НДІ педагогіки УРСР проводилось активне вивчення контингенту вищезазначених навчальних закладів з метою удосконалення їх структури, поліпшення комплектування учнівським складом. Також під час цих досліджень науковцями було виявлено та науково обґрунтовано гостру необхідність відкриття в школах для дітей з ТПМ третього відділення для дітей з частковим недорозвитком мовлення [4, с. 172].

В 1960-х рр. основними напрямками наукової діяльності лабораторії логопедії НДІ педагогіки УРСР були розробка принципово нових методів і прийомів корекційної та лікувальної роботи з дітьми з порушеннями мовлення в умовах школи-інтернату [2]. Протягом означеного десятиліття провідні наукові дослідження, які проводилися співробітниками лабораторії логопедії НДІ педагогіки УРСР, стосувалися здебільшого шкільної логопедії. Окрім методики комплектування класів для дітей з ТПМ та підходів до їх диференційованого навчання, науковцями лабораторії було підготовлено та надруковано ще низку науково-методичних праць: «Система логопедичної роботи в школі для дітей з важкими розладами мовлення» (І.Й. Дьоміна, А.С. Винокур, М.М. Михайлюк), «Вивчення дітей з важкими розладами мовлення», «Лікувально-оздоровча робота в школі для дітей з важкими розладами мовлення», «Індивідуальний підход в логопедической работе с заикающимися школьниками», «Методика проведения индивидуальных логопедических занятий», «Программно-методические указания по коррекции недоразвития речи у детей школьного возраста» (І.Й. Дьоміна), «Работа по развитию речи учащихся при изучении истории в школе для детей с тяжелыми нарушениями речи», «Навчання зв'язної мови учнів-дисграфіків 5-го класу логопедичної школи» (А.С. Винокур). Поруч з тим, А.С. Винокуром за результатами власного наукового дослідження, констатувальний та формувальний експерименти якого проводилися також і на базі школи-лабораторії №7 міста Києва, було захищено дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Недостатки письма у первоклассников с нарушениями речи и пути их устранения в процессе обучения» (1965 р.)

В 1970-тих рр. акцент уваги наукових досліджень співробітників лабораторії логопедії дещо змістився в бік дошкільного віку дітей з порушеннями мовлення. Так, протягом 1972-1975 рр. виконувалася тема «Шляхи удосконалення організації і змісту логопедичної допомоги дітям дошкільного віку» [4, с. 141], основним завданням розробки якої виступала пропедевтика неуспішності учнів загальноосвітніх шкіл. На основі результатів дослідження науковцями було зроблено висновок, що перебування дітей з порушеннями мовлення протягом 5-7 років життя в спеціальних логопедичних групах дошкільних навчальних закладів дасть змогу наблизити мовленнєвий розвиток таких дітей до вікової норми.

Задля забезпечення успішної реалізації впровадження отриманих в ході дослідження наукових висновків щодо доцільності спеціально організованого дошкільного навчання та виховання дітей з ТПМ, науковим складом лабораторії логопедії НДІ педагогіки було розроблено систему методів та організаційних форм логопедичної допомоги дітям в умовах закладів дошкільної освіти (ЗДО).

Протягом другої половини 70-тих років на базі відкритих у складі масових дитячих садків груп для дітей з ТПМ ученими були організовані та проведені наукові дослідження, за результатами яких розроблено та апробовано методи вивчення психофізичного і мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку; методи роботи районних медико-педагогічних комісій; документація логопедичних груп ЗДО; програмно-методичні вказівки для роботи з дітьми 6-7-го року життя; методика корекції моторики дітей з недорозвитком мовлення 7-го року життя. [4, с.141]

Однак, перед фаховим складом лабораторії в 1970-х рр. Міністерством освіти УРСР було висунуто завдання щодо вивчення рівня знань з мови учнів початкових класів першого відділення школи для дітей з ТПМ. На основі даних, зібраних в ході заданого дослідження, Міністерству була підготовлена та передана доповідна записка, в якій зазначався рівень та якість знань учнів з важкими порушеннями мовлення, та опрацьовані проекти норм оцінювання знань з мови у учнів першого відділення вищезгаданих шкіл, що згодом були видані та розіслані до спеціальних навчальних закладів Республіканським учбово-методичним кабінетом.

Також протягом першої половини 1970-х рр. науковий склад лабораторії логопедії працював над розробкою програм навчання для дітей з ТПМ, проекти яких були розроблені в 1972 році. В цей же час досліджувалась проблема реалізації корекційної роботи на уроках трудового навчання в молодшій та середній школі, за результатами якої було підготовлено і оприлюднено проекти програм для учнів відповідних класів та випущено низку друкованих наукових праць, серед яких: «Організація, планування і проведення уроків трудового навчання в 5-8-х класах логопедичної школи», «Робота над мовленням учнів на уроках швейної, столярної і слюсарної справи в 5-8-х класах для дітей з важкими розладами мовлення», «Робота над подоланням загального недорозвитку мовлення в учнів 5-8 класів на уроках трудового виховання», «Використання трудової діяльності для подолання загального недорозвитку мовлення учнів на початковому етапі навчання», «Готовність учнів з вадами мовлення до навчання».

Протягом 1980-х рр. працівниками лабораторії логопедії розроблялися теми «Збагачення словникового запасу учнів із загальним недорозвитком мовлення на основі спілкування з природним середовищем» та «Робота логопеда в школі для дітей із ЗПР». При розробці другої теми, вперше здійснено спробу визначення критеріїв оцінки логопедичного заняття і роботи логопеда загалом, описані вимоги до нього як до спеціаліста та окреслені основні напрямки його діяльності. [4, с. 143-144]

Висновки. Отже, у результаті аналізу проблеми дійшли до висновку про те, що потужна наукова діяльність в галузі спеціальної освіти проводилася на базі КДПІ імені О.М. Горького, СДПІ та відповідних відділеннях НДІ педагогіки УРСР, а головний вектор її розвитку був визначений суспільними та державними запитами сучасності.

Поряд зі змінами, що відбулися в геополітичному та соціально-економічному становищі України на початку 1990-х років у зв'язку з набуттям нею незалежності, неминучі реорганізаційні процеси настигли й державні установи, які здійснювали наукову діяльність в галузі спеціальної освіти.

Джерела та література

1. Андрущенко В.П. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть. *Вища освіта України*. Київ. 2001. №2. С. 5- 14
2. АІП НАПН України. Особова справа Дьоміної І.Й., арк. 12.
3. АНПУ імені М.П. Драгоманова. – Ф.346. Особова справа Селецького А.І.
4. Гладуш В.А. Післядипломна педагогічна освіта дефектологів в Україні: теорія і практика: *монографія*. *Пороги*. Дніпропетровськ, 2012. 292 с.
5. Ковальчук Ж.М. Передумови становлення теоретичних основ спеціальної освіти в Україні у першій половині ХХ століття. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ. 2018. Вип. 36. С.62-68.
6. Лебединець Г.М. Наукова діяльність професорсько-викладацького складу вищих педагогічних навчальних закладів України (60-90-ті роки ХХ ст.) : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 / Б-ка НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ, 2017. 276с.
7. Мамічева О., Липа В. Корекційна освіта: досягнення та перспективи. *Рідна школа*. Київ. 2014. №3. С.56-61
8. Потапенко О.М. Теорія і практика підготовки логопедичних кадрів в Україні (друга половина ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.03 / Б-ка НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ, 2010. 206 с.
9. ЦДАВОВ України. – Ф. 166. Оп.15. – Спр. 4444. арк.3.
10. ЦДАВОВ України. – Ф.166. – Оп.15. – Спр.69. – Арк.4,10.
11. ЦДАВОВ України. – Ф.166. – Оп.15. – Спр.569. – Арк.366.
12. ЦДАВОВ України. – Ф.166. – Оп.15. – Спр.934. – Арк.4,8.

References

1. Andrushchenko V.P. Teoretyko-metodologichni zasady modernizaciyi vyshchoyi osvity v Ukrayini na rubezhi stolit. *Vyshcha osvita Ukrayiny*. Kyiv. 2001. №2. S. 5- 14
2. AIP NAPN Ukrayiny. Osobova sprava Dominoyi I.J., ark. 12.
3. ANPU imeni M.P. Dragomanova. – F.346. Osobova sprava Seletskogo A.I.
4. Gladush V.A. Pisyadyplomna pedagogichna osvita defektologiv v Ukrayini: teoriya i praktyka: monografiya. *Porogy*. Dnipropetrovsk, 2012. 292 s.
5. Kovalchuk Zh.M. Peredumovy stanovlennya teoretychnyx osnov specialnoyi osvity v Ukrayini u pershij polovyni XX stolittya. *Naukovyj chasopys Nacionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni M.P. Dragomanova. Seriya 19. Korekciyna pedagogika ta specialna psyhologiya*. Kyiv. 2018. Vyp. 36. S.62-68.
6. Lebedynets G.M. Naukova diyalnist profesorsko-vykladatskogo skladu vyshhyh pedagogichnyh navchalnyh zakladiv Ukrayiny (60-90-ti roky XX st.) : dys. ... kand. ped. nauk. 13.00.04 / B-ka NPU imeni M.P. Dragomanova. Kyiv, 2017. 276s.
7. Mamicheva O., Lypa V. Korekciyna osvita: dosyagnennya ta perspektyvy`. *Ridna shkola*. Kyiv. 2014. №3. S.56-61
8. Potapenko O.M. Teoriya i praktyka pidgotovky logopedychnyh kadriv v Ukrayini (druga polovyna XX stolittya) : dys. ... kand. ped. nauk.: 13.00.03 / B-ka NPU imeni M.P. Dragomanova. Kyiv, 2010. 206 s.
9. TSDAVOV Ukrayiny. – F. 166. Op.15. – Spr. 4444. ark.3.
10. TSDAVOV Ukrayiny. – F.166. – Op.15. – Spr.69. – Ark.4,10.
11. TSDAVOV Ukrayiny. – F.166. – Op.15. – Spr.569. – Ark.366.
12. TSDAVOV Ukrayiny. – F.166. – Op.15. – Spr.934. – Ark.4,8.

Ковальчук Ж. *Значимость научной деятельности высших учебных заведений и научных учреждений Украины во второй половине ХХ века. Объективная оценка, творческое осмысление и основательное изучение научных достижений прошлого эффективно способствует реформированию современного отечественного специального образования.*

Целью статьи является анализ основных направлений развития теоретических основ специального образования и логопедии в частности на территории Украины во второй половине ХХ века.

Сделан акцент на необходимости критического анализа историко-педагогических условий развития логопедии как науки в Украине как определенного опыта для творческого осмысления в ходе современной модернизации специального образования в нынешней социально-экономической, общественно-политической и культурологической ситуации.

Для решения поставленных задач в процессе работы использовались следующие **методы исследования**: теоретические - анализ и синтез существующей педагогической, исторической литературы и архивных источников по исследуемой проблеме

В результате анализа проблемы было обнаружено значимость вклада высших учебных заведений и других научных учреждений Украины, которые осуществляли научную деятельность в области специального образования в развитие ее теории и практики.

Ключевые слова: специальное образование, научная деятельность, научные учреждения.

Zhanna Kovalchuk. Significance of scientific activities of Ukrainian higher education and scientific institutions in the second half of the 20th century. *Objective assessment, creative reflection and thorough study of the scientific achievements of the past effectively contribute to the reform of modern native special education.*

The purpose of the article is to analyze the main directions of development of the theoretical foundations of special education and speech therapies in particular in Ukraine in the second half of the twentieth century.

The emphasis is placed on the need for a critical analysis of the historical and pedagogical conditions of the development of speech therapy as a science in Ukraine as a definite experience for creative reflection in the course of modern modernization of special education in the current socio-economic, socio-political and cultural situation.

The following research methods were used to solve the problems: theoretical - analysis and synthesis of the worked out pedagogical, historical literature and archival sources on the problem under investigation

As a result of the analysis of the problem, the significance of the contribution of institutions of higher education to other scientific institutions of Ukraine, which carried out scientific activity in the field of special education in the development of its theory and practice, was identified.

Key words: special education, scientific activity, scientific institutions.

Стаття надійшла до редколегії 10.03.2019 р.

УДК 364.4-3/-7(477-72)

ФОРМИ СПІВРОБІТНИЦТВА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Олена Незбрицька,

*аспірант кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна, nezbrytska@ukr.net*

DOI: <https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-01-94-101>

***Мета дослідження.** Територіальні громади в світі вже давно визнані одним із найефективніших методів вирішення проблем сталого розвитку на місцях. Досвід багатьох країн світу вказує на те, що органи місцевого самоврядування не об'єднані в територіальні громади не є абсолютно самодостатніми в аспекті ресурсного забезпечення. Стаття присвячена вивченню теоретичних концепцій здійснення співробітництва територіальними громадами. **Методи дослідження.** Представлено аналіз існуючих класифікацій форм співробітництва, визначено спільні та відмінні риси. Представлено аналіз співробітництва територіальних громад України. **Результат.** Наголошено на актуальності подальшого розвитку співробітництва на рівні територіальних громад та окреслено перспективні напрями дослідження в середньостроковій перспективі.*

***Ключові слова:** територіальна громада, співробітництво, договірні відносини, реєстр, форми співробітництва, об'єднання територіальних громад.*

Вступ (постановка проблеми). Зважаючи на активне продовження реформації інституту місцевого самоврядування та впевнений рух України в європейському напрямку, співробітництво територіальних громад як нова форма політики місцевого та регіонального розвитку значно підвищує свій потенціал. Територіальні громади в світі вже давно визнані одним із найефективніших методів вирішення проблем сталого розвитку на місцях. Досвід багатьох країн світу вказує на те, що органи місцевого самоврядування не об'єднані в територіальні громади не є абсолютно самодостатніми в аспекті ресурсного забезпечення. У зв'язку з цим територіальні громади та їх співробітництво можна трактувати як інноваційну форму діяльності багатьох громад та нейтралізації наслідків нераціонального розподілу функцій та ресурсів між різними рівнями публічної влади, недосконалої